

ҲОКИМЛИК ИНСТИТУТИ ТИЗИМИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ТАШКИЛИЙ ШАКЛЛАРИ

Хушвахтов Исфандиёр Озод ўғли

Тошкент вилояти юридик техникуми юридик
хизмат йўналиши 2-босқич ўқувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7883400>

Аннотатция: мазкур мақолада давлат бошқарувида ҳокимлик институтларининг тутган ўрни ва фаолиятининг асосий йўналишлари, шунингдек, уларнинг ҳуқуқий асослари муҳокама қилинган

Аннотация: в данной статье рассматривается роль хокмических учреждений в государственном управлении и основные направления их деятельности, а также их правовая основа

Abstract: this article discusses the role of hokimical institutions in state administration and the main directions of their activities, as well as their legal basis

Калит сўзлар: вакиллик органи, давлат ҳокимияти, маҳаллий ҳокимият

Ключевые слова: представительный орган, государственная власть, местная власть

Key words: representative body, state power, local power

Мустақилликнинг илк кунлариданоқ миллий анъаналаримиз асосида ҳуқуқий демократик давлатга мос маҳаллий бошқарув органлари тизимини шакллантиришга катта эътибор берилди ва ҳокимлик институти жорий этилди. Ҳокимлик институтининг жорий этилиши ўзбек миллий давлатчилиги анъаналарининг қайтадан тикланиши эди. 1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонуни ҳокимлик институти фаолиятини ташкил этилишини қонунийлаштирди.

2014 йил 16 апрелда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг айрим моддаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида (32, 78, 93, 98, 103 ва 117-моддаларига)” ги қонуни ҳокимият ва бошқарув тизимини янада демократлаштириш, “кучли давлатдан - кучли фуқаролик жамияти сари” принципи босқичма-босқич амалга оширилишини таъминлайди. Бу орқали Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг давлат ҳокимияти органлари тизимидаги ролини, ички ва ташқи сиёсатнинг стратегик вазифаларини амалга оширишдаги ҳуқуқ ва ваколатларини кенгайтиришга эришилади. Вазирлар Маҳкамаси ҳамда ижро этувчи органлар фаолияти устидан қонун чиқарувчи олий органнинг, ҳокимият вакиллик органларининг

назорат функцияларини кучайтириш, ҳукуматнинг, ҳамда маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш вазифаларини рўёбга чиқариш борасидаги масъулиятини ошириш мақсадини қамраб олади.

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ маҳаллий давлат ҳокимияти вакиллик органлари ва ҳокимликлар фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишда Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси жуда катта ваколатларга эга. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 78-моддаси 4-бандидаги ҳолатга мувофиқ, Олий Мажлис Ўзбекистон Республикасининг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти тизимини ва ваколатларини белгилайди[2].

Мазкур ўзгартиришга кўра, Конституциянинг 103-моддасида маҳаллий ижроия ҳокимияти органлари мустақиллигининг кафолатлари ва айти пайтда вакиллик органлари олдидаги масъулиятини кучайтиришга қаратилган норма киритилди. Унга кўра вилоят, туман ва шаҳар ҳокими тегишли халқ депутатлари Кенгашига вилоят, туман, шаҳар ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг энг муҳим ва долзарб масалалари юзасидан ҳисоботлар тақдим этиши, улар бўйича халқ депутатлари Кенгаши томонидан тегишли қарорлар қабул қилиши тартиби мустаҳкамлаб қўйилди. Мазкур норма ҳам вакиллик органлари томонидан маҳаллий ижро ҳокимияти устидан амалга ошириладиган назоратнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштирди.

Ўзбекистон Республикасининг “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги қонунига мувофиқ вилоят, туман ва шаҳар ҳокими вилоят, туман ва шаҳарнинг олий мансабдор шахси бўлиб, айти бир вақтда тегишли ҳудуддаги вакиллик ва ижроия ҳокимиятни бошқаради. Вилоят ҳокими, Тошкент шаҳар ҳокими Ўзбекистон Республикаси Президенти ва тегишли халқ депутатлари Кенгаши олдида ҳисобдордирлар. Туман, шаҳар ҳокими юқори турувчи ҳоким ва тегишли халқ депутатлари кенгаши олдида ҳисобдордир[3].

Ўзбекистон Республикасининг “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги қонунда халқ депутатлари Кенгаши ва ҳокимнинг фаолиятида қонунийликнинг кафолатлари берилган. Шу қонуннинг 26-моддасига мувофиқ халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашининг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари, қарорлари ва фармойишларига зид

келадиган қарорлари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан бекор қилинади[4].

Ҳокимларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари, қарорлари ва фармойишларига, ҳукумат ҳужжатларига, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг давлат манфаатларига зид келадиган ҳужжатлари Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тўхтатилади ва бекор қилинади.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тўғрисидаги қонун уларнинг ўз ишлари ва қабул қилган қарорлари ҳақида аҳолини мунтазам хабардор қилиб туришларини мустаҳкамлаган.

Ҳокимлик аппаратини тузилмавий қисмлари тўғрисидаги ҳуқуқий ҳужжатлар, уларга: мансаб йўриқномалари, бўлим ва бошқармаларнинг комиссиялари тўғрисидаги, қабулхоналар тўғрисидаги Низомлар, аппаратдаги мансабдор шахслар ҳуқуқий ҳолатини белгилаб берувчи норматив ҳужжатлар, йўриқномалар киради.

Ўзбекистон Республикаси “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги қонуннинг 9-моддасига мувофиқ Ҳоким вилоят, туман, шаҳар мулки объектларини Ўзбекистон Республикасининг қонунларида белгиланган доирада бошқаради.

Вилоят, туман, шаҳар ҳокими тегишли вилоят, туман, шаҳар мулкида бўлган объектларни Ўзбекистон Республикаси қонунларида назарда тутилган тартибда ва доирада вақтинча ёки доимий эгалик қилиш ва фойдаланиш учун беришга ҳақлидир.

Шунингдек, ҳокимлар ижтимоий маданий қурилиш соҳасида халқ маорифи, маданий оқартув ишлари, соғлиқни сақлаш, ижтимоий таъминот, жисмоний тарбия ва спорт, меҳнат ва иш ҳаққи масалаларини ҳал қиладилар.

Вилоят, туман ва шаҳар ҳокими ўз ваколатлари доирасида қарорлар тарзида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилади.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари Ўзбекистон Республикасининг [Конституцияси](#) ва қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фармойишлари, шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти юқори турувчи

органларининг қарорлари асосида ҳамда уларни ижро этиш учун қабул қилинади[5].

Амалдаги қонунчиликка мувофиқ ҳоким қуйидаги бошқарувчилик ҳужжатларини чиқаради: қарорлар ва фармойишлар, топшириқлар. Ушбу ҳужжатлар ҳуқуқий ва ҳуқуқий бўлмаганларга таснифланади. Ҳокимнинг қарорлари ва фармойишлари ҳуқуқий ҳужжатлар ҳисобланади. Ўз навбатида, ҳокимнинг ҳуқуқий ҳужжатлари индивидуал бўлган – фармойишлар ва норматив-ҳуқуқий ҳужжат – қарорларга бўлинади. Ҳокимлар ҳужжатларига қўйиладиган талаблар, уларни расмийлаштириш, қабул қилиш ва кучга кириши талаблари, асосан, Ўзбекистон Республикаси

“Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги Қонуни, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, шаҳарлар ва туманлар ҳокимликлари аппаратларида иш юритиш ва ҳужжатлар ижросини назорат қилишни ташкил этиш бўйича Йўриқнома (бундан буён матнда Йўриқнома деб юритилади) ҳамда тегишли ҳокимликнинг Регламенти билан тартибга солинади[6].

Шунингдек, Ҳокимни ҳар бир қарори асослантирилган бўлиши лозим, яъни ишонарли маълумотларга асосланган бўлиши лозим.

Ҳокимни қабул қиладиган ҳар бир қарор кенг маънода тежамкор бўлиши шарт. Биринчи навбатда у ҳақиқатдан ҳам зарур бўлиб қолганда чиқарилиши керак. Юқори турувчи органларни қарорларини ёки ўзини ҳокимни олдин қабул қилган қарорларини, қайтарувчи, такрорловчи қарорлар қабул қилиш мақсадга мувофиқ эмас.

Қарорларни кўплиги агарда улар бир-бирини қайтарса, қарор билан уни ижроси ўртасида қарама-қаршиликлар келтириб чиқаради, ижрони аҳамиятини камайтиради ва уни қийинлаштиради. У ёки бу масалани ҳал қилишда биринчи мумкин бўлган йўллар мавжуд бўлса, энг кам моддий-молиявий маблағ сарф қилишни, кам куч сарф қилишини талаб қиладиган йўл танлаб олиниши лозим. Тежамкорлик ҳал қилинаётган масалага ҳар томонлама ёндашиш, ҳозирги замон фани ва илғор тажриба ютуқларидан фойдаланиш билан таъминланади.

Ўзбекистон Республикаси “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги қонуннинг 6-моддасига мувофиқ Вилоят, туман ва шаҳар ҳокими қарор қабул қилади, фармойишлар чиқаради.

Ҳоким қабул қилган ва чиқарган ҳужжатлар, яъни қарорлар ва фармойишлар улар имзоланган вақтдан бошлаб кучга кирилади.

Манфаатдор орган ёки шахсларга қарорлар нусхаси ёки ундан кўчирма юборилади. Агарда қабул қилинган ҳужжат муҳим аҳамиятга эга бўлса, маълум жойдаги аҳолига бевосита алоқадор бўлса, у тўғрисида ҳамма фуқаролар таништирилиши шарт. Бундай ҳужжатлар ҳокимлик ходимлари доимий комиссиялар томонидан матбуотда эълон қилиш орқали аҳолига етказилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. “Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг айрим моддаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни. ҳттпс://lex.uz/досс/2371162
2. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.Т.: “Ўзбекистон” .2019.
3. “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни. ҳттпс://lex.uz/досс/112170
4. Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 14 январдаги ЎРҚ-664-сонли Қонуни таҳририда — Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.01.2021 й., 03/21/666/0032-сон
5. Ўзбекистон Республикасининг “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида” ги қонун. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 20.04.2021 й. 03/21/682/0354-сон
6. Асадов.Ш. Маҳаллий бошқарув. Дарслик. Т.:2017-Б.

